

Asya Studies

AcademicSocialStudies/Akademik Sosyal Araştırmalar

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.655443> / Number: 10, p. 1-7, Winter 2019

TÜRKÇEDE OLUMSUZLUĞUN BAZI GÖRÜNÜMLERİ SOME OCCURENCES OF NEGATION IN TURKISH

Araştırma Makalesi /
ResearchArticle

Makale Geliş Tarihi /
ArticleArrivalDate
05.12.2019

Makale Kabul Tarihi /
ArticleAcceptedDate
30.12.2019

Makale Yayın Tarihi /
ArticlePublicationDate
31.12.2019

**Asya'dan
Avrupa'ya
Uluslararası
Sosyal Bilimler
Dergisi**

Dr. Öğr. Üyesi Bilge Öztürk
Kocaeli Üniversitesi, Fen-Edebiyat
Fakültesi, Batı Dilleri ve
Edebiyatları Bölümü
bilgeturkkan@gmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-3951-3554>

Öz

Kutupsallık bilgisel nesnel kiplik çerçevesinde tanımlanmaktadır. Bilgisel kiplik ise konuşucunun bir olay-durumunun gerçekleşip gerçekleşmediğinden emin olup olmadığını kodlamayı sağlamaktadır. Dik bu tanımlamalardan hareketle olumsuzluğun anlambilimsel ve edimbilimsel açıdan ele alınması gerektiğini ve daha kapsamlı bir olumsuzluk türü ölçeği oluşturulması gerektiğini ileri sürmektedir. Buna göre tümce, önerme, yüklemleme, yüklem ve kurucu olmak üzere beş çözümleme düzeyi belirlemiştir. Edimsözel olumsuzluk, edimsel eylemlerin olumsuzlanmasıyla elde edilmektedir. Önermeselkutupsallıkta, konuşucu bağlamda verilen ya da sezdirilen, olumlu ya da olumsuz bir önermeyi onaylamakta ya da reddetmektedir. Her iki durumda da konuşucu, önermenin doğruluğu hakkındaki kişisel değerlendirmesini sunar. Yüklemlemeninolumsuzlanması ise, belli bir olay durumunun gerçekleşmemesinin nesnel olarak sunulduğu bir yapı olarak kabul edilmektedir. Bu tür olumsuzluk yalnızca yüklem üzerinde etkilidir ve eğer bu yüklem bir yüklemlemede kullanılırsa önermeyi olumsuz yapamamaktadır. Olumsuz bildirimlere ulaşmanın çok farklı bir yolu da kurucu olumsuzlama ya da sıfır-nicelemeyoluyla olumsuzluktur. Bu ayrımlar göz önünde bulundurulduğunda, çalışmanın amacı dillerdeki olumsuzluk olgusunun İşlevsel Dilbilgisi (Dik, 1997) çerçevesinde nasıl açıklandığının ortaya konması ve bu bağlamda Türkçedeki kimi olumsuzluk görünümlerinin açığa çıkartılması olarak belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle olumsuzluğun ne olduğu ve hangi düzlemlerde işlediği ele alınacak, ardından Türkçedeki olumsuzluk incelenecektir. Türkçenin olumsuzluğu Dik'in belirttiği 5 düzlemde de kullandığı gözlemlenmiştir. Ancak Türkçede olumsuzluk üzerine yapılan çalışmaların daha çok {-mE} ve {değil} birimleri üzerine odaklanması özellikle yüklem ve kurucu düzeyindeki olumsuzluğun incelenmesini geri plana itmiştir.

Anahtar Kelimeler: Olumsuzluk, İşlevsel Dilbilgisi, Edimsözel Olumsuzluk, Önermesel Olumsuzluk, Yüklem Olumsuzluğu, Kurucu Olumsuzluğu

Abstract

Polarity defined with regard to objective epistemic modality, which serves to code whether the speaker is certain about the occurrence of a state-of-affairs. Regarding this definition, Dik asserts that negations should be addressed both semantically and pragmatically, and a more comprehensive negation scale should be comprised. Accordingly, he defined five levels of analysis as phrase, proposition, predication, predicate and constituent. Illocutionary negation is attained through the negation of performative verbs. In propositional polarity, the speaker approves of or denies any affirmative or negative proposition given or implied in a certain context. In both conditions, the speaker provides their assessment of the truth of the proposition. The negation of predication is considered a structure, in which a certain state-of-affairs is represented objectively. This kind of a negation affects the predicate only, and if this predicate is used in a state-of-affairs, it cannot render the proposition negative. A distinct way to obtain negative statements is constituent negation or negation through zero-quantification. This study aims at explaining how negation in languages is addressed in Functional Grammar (Dik, 1997), and revealing occurrences of negation in Turkish. To this aim, the study will discuss what negation is and at which levels it operates before scrutinizing negation in Turkish. It is observed that negation in Turkish operates at all five levels proposed by Dik. However, the focus on {-mE} and {değil} caused the investigation of negation at predicate and constituent levels to fall behind.

Key Words: Negation, Functional Grammar, Illocutionary Negation, Propositional Negation, Predicate Negation, Constituent Negation

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Öztürk, B. (2019). Türkçede Olumsuzluğun Bazı Görünümleri. *Asya Studies-AcademicSocialStudies/Akademik Sosyal Araştırmalar*, Number:10, Winter, p. 1-7

1. Olumsuzluk Nedir?

Olumlu ve olumsuz kutupsallık bilgisel nesnel kipliğin mantıksal uç noktaları olarak tanımlanabilmektedir. Bu bilgisel kiplik konuşucunun bir olay-durumunun gerçekleşip gerçekleşmediğinden emin olup olmadığını kodlamayı sağlamaktadır (Dik, 1997: 169).

Dik'e (1997) göre, olumsuzluk incelemelerinde, olumsuzluğun anlambilimsel ve edimbilimsel yönlerini de içerecek ve olumsuz kutupsallığın farklı biçimsel gerçekleşmelerini kapsayacak şekilde daha zengin bir olumsuzluk türü dizisinin tanımlanması gerekmektedir. Örneğin Lyons (1977) doğal dillerde olumsuzluk için üç farklı tür tanımlamıştır ve bu üç tür işlevsel dilbilgisindeki tümcenin katmanlı yapısı içinde açıklanabilmektedir. Dik ise, olumsuzluğun ilişkili olabileceği çözümleme düzeylerini aşağıdaki gibi sıralamaktadır (1997: 169):

(1)	Tümce	Sözeylem
	Önerme	Olası gerçeklik
	Yüklemleme	Olay durumları
	Yüklem	Özellik / İlişki
	Kurucu	Varlıklar toplamı

Dik'e göre dillerin bu beş farklı düzey arasında farklı olumsuzluk biçimleri kullanmasının altında belli nedenler yatmaktadır. Bu nedenleri sorgulamak amacıyla Dik (1997) ilk olarak olumsuzluğun bir işleç mi yoksa tümcenin bir uydusu mu olduğunu sorgulamıştır. Bazı olumsuzluk biçimleri tümcelerde bir işleç gibi işlev görürken, bazı biçimler de tümcenin uydusu olarak işlev yüklenmektedir (1997: 170):

(2)	a.	Taroowa tegami o kakimasu. Taro KONU mektup NESNE yaz-KİBARLIK 'Taroo mektup yazıyor.'
	b.	Taroowa tegami o kakimasen. Taro KONU mektup NESNE yaz-KİBARLIK- OLUMSUZLUK 'Taro mektup yazmıyor.'
(3)	a.	John acceptedtheproposalfully.
	b.	John acceptedtheproposalhardly.
	c.	John acceptedtheproposal not at all
	d.	John acceptedtheproposal not.

(2b)'deki örnekte olumsuzluk biçimi eylemin çekim dizgesinde yer almakta ve bir işleç olarak gerçekleşmektedir. Ancak bazı dillerde (3d) örneğindeki *not* biçimbirimi gibi biçimbirimler uydu düzeyinde gerçekleşmektedir. (3)'teki örnekte *not* uydusu diğer uydular (fully, hardly, not at all) gibi işlev görmektedir. Diller de olumsuzluğu kodlamada hem işleçlerden hem de uydulardan yararlanabilmektedirler.

Olumsuzluğun farklı kodlanmasının altında yatan nedenlerden biri olarak tümcenin bilgi yapısındaki farklılık gösterilebilir. Dik (1997) olumsuzluk ve odak arasındaki ilişkiyi açı (scope) kavramını temel alarak açıklamaya çalışmaktadır. Dik'e göre, Olumsuz (X) olarak temsilleştirebileceğimiz bir dilsel anlatımda, aslında, X'in tamamı olumsuzluğun açısına girmemekte, X'in yalnızca bir bölümü olumsuzlanmaktadır.

(4) John didn'tgoto Leyden on a bicycle.

Yukarıdaki örnekte olumsuzluk tüm önermeyi açısına alacak biçimde yorumlansa da bu tümcenin en akla yatkın yorumu yalnızca *on a bicycle* uydusunun olumsuzlanması olmaktadır.

(5)	a.	Olumsuz (X) ≠ Olumsuz (John goto Leyden on a bicycle.)
	b.	Olumsuz (X) = Olumsuz (on a bicycle)
	c.	John didgoto Leyden, but he didn'tgo on a bicycle.

Bossuyt (1982; 1983), yukarıda gözlemlenen açığı sorununa üç ilkeyle açıklama getirmeye çalışmaktadır (Aktaran Dik, 1997: 171):

- i. Olumsuz bir tuncenin olağan yorumu olumlu karşılığından en az sapmaya yol açan yorumdur. Yani olumsuzluk öncelikle en küçük ölçekli düzlemde yorumlanmalıdır.
- ii. Belirtili bir odak yüklemenin olmadığı durumlarda, olumsuzluğun açısı içine giren kurucu anlambilimsel işlev hiyerarşisindeki en çevresel kurucudur ((4)'teki örnekte ARAÇ anlambilimsel işlevi en çevresel anlambilimsel işlevlerden biridir.)
- iii. Belirtili odağın olduğu durumlarda belirtili odak olumsuzluğu üzerine çeker.

Bu ilkeleri verdikten sonra, olumsuzluğun görüldüğü düzlemleri tek tek inceleyelim.

1.1. Edimsözel Olumsuzluk

Dik, bir tuncenin edimsözel gücünün olumsuzlanabileceğini ileri sürmektedir (1997: 172):

- (6) I don't say that John is a fool.

Bu tür bir olumsuzlamada belli bir edimsözünü yapmaya yeterli olmadığını ya da onu yapmayı reddettiğini belirtiriz. Aslında bu işlemin kendisi de bir edimsözdür. Searle ve Vanderveken (1985) de edimsözelolumsuzlama olarak adlandırdıkları bu olumsuzluk türünün önermesel olumsuzluktan ayrılması gerektiğini ileri sürmektedirler:

- (7) a. I promise not to come.
b. I do not promise to come.

(7a)'daki tuncede konuşucu 'not coming' biriminin önermesel içeriğine dayanarak söz vermesini gerçekleştirmektedir. (7b)'de ise, konuşucu 'coming' biriminin edimsözüne dayanarak 'söz verme' edimsözünü gerçekleştirmeyeceğini bildirmektedir. Edimsözel olumsuzluk, edimsel eylemlerin açık bir biçimde olumsuzlanmasıyla elde edilmektedir. Edimsözel olumsuzluk yorumu ise bu olumsuz edimsel bildirimlerin edimsel olarak yorumlanması sonucu gerçekleşmektedir (Dik, 1997: 173-174).

1.2. Önermesel Olumsuzluk

Önermesel olumsuzlukta, konuşucu bağlamda verilen ya da sezdirilen, olumlu ya da olumsuz bir önermesini onaylamakta ya da reddetmektedir. Her iki durumda da konuşucu önermenin doğruluğu hakkındaki kişisel değerlendirmesini sunar (Dik, 1997: 176). Ancak Dik (1997), olumsuz bir önermenin bildirilmesiyle, olumlu bir önermenin reddedilmesi arasında bir ayrım yapılması gerektiğini ileri sürmektedir. Bazı diller bu ayrımı biçimbirimlerle yapmaktayken çoğu dilde bu ayrım parçalarüstü birimlerle yapılmaktadır.

- (8) A: Is Jan rich?
'Is John rich?'
B: Ja, hij is rijk.
'Yes, he is rich'
- (9) A: Jan is niet rijk.
'he is not rich'
B: Hij is WEL rijk.
(That's not true) 'He is rich'

Hollandaca dilinden verilen örnek (9)'da da görüldüğü gibi reddetme yapılarında WEL biçimbirimini kullanmaktadır. Bu durum İngilizcede ezgilemeyle sağlanmaktadır (Dik, 1997: 176).

1.3. Yükleme Olumsuzluğu

Yüklemlemenin olumsuzlanması belli bir olay durumunun gerçekleşmemesinin nesnel olarak sunulduğu bir yapı olarak kabul edilmektedir. Bu düzlemde olumsuzluk belirticisi nesnel bilgisellik kipi belirticileriyle aynı düzlemde işlev görmekte olan bir işleğe dönüşür ve olay durumunun değişkenleri üzerinde etkili olabilmektedir (Dik, 1997: 177).

1.4. Yükleme Olumsuzluğu

Olumsuzluğun doğrudan yükleme sınırlandığı durumlar da söz konusudur (Dik 1997: 178):

(10)	a.	intelligent	unintelligent
	b.	playing	non-playing
	c.	feathered	featherless

Bu tür olumsuzluk yalnızca yüklem üzerinde etkili olmaktadır ve eğer bu yüklem bir yüklemede kullanılırsa önermeyi olumsuz yapamamaktadır:

- (11) That remark was rather un-intelligent, wasn't it?

(11)'de de görüldüğü gibi, tümcenin sonunda *olumsuz koşacın* olması aslında önermenin olumlu olduğunu göstermektedir. Dik'e göre, yüklem özellik ya da ilişkileri belirlediğinden, yüklem olumsuzluğu da verilen ilişkiler ya da özellikler üzerinden yeni ilişkiler ve özellikler oluşturmaktadır (Dik, 1997: 178).

1.5. Kurucu Olumsuzluğu

Olumsuz bildirimlere ulaşmanın çok farklı bir yolu da kurucu olumsuzlama ya da sıfır-nicelemeyoluyla olumsuzluktur. Niceleyiciler varlıkların boyutunu belirleyen kurucu işleçleridir (Dik, 1997: 180-181):

(12)	a.	John hates <i>all</i> teachers.
	b.	John hates <i>five</i> teachers.
	c.	John hates <i>some</i> teachers.
	d.	John hates <i>no</i> teacher.

(12) örneğinde *italik* olarak yazılmış kurucular niceleyici işleçlerdir ve her biri olay durumunda yer alan varlıklar grubunun boyutu hakkında farklı bilgi vermektedir. (12d)'de *no* kurucu niceleyicisidir ve John'un nefret ettiği öğretmenler kümesinin boş olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, İngilizcedeki *none* kurucu niceleyicisi de sıfır-niceleme sağlamaktadır. Bu niceleyiciler olumsuz bir birimden türemedikleri için olumsuzluğun belirtildiği düzlemlerde farklı bir yer tutmaktadırlar (Dik, 1997: 182).

2. Türkçede Olumsuzluk

Türkçede olumsuzluk üzerine yapılan çalışmalar genellikle olumsuzluğun bir yönünü ele almış, olumsuzluğu bütünüyle inceleyen çalışmalar pek yapılmamıştır. Erguvanlı (1984) ve Özkan (2003) Türkçede olumsuzluk hakkında yapılmış en kapsamlı çalışmalardan sayılabilir. Ayrıca, Şener ve İşsever (2003), Güven (2002) ve Keleşir'in (2002) çalışmaları sırasıyla Türkçede olumsuzluk ve odak ilişkisi, belirteçler ve olumsuzluk açısı ve belirsiz kurucular ve olumsuzluk ilişkisini ele almaktadırlar.

Erguvanlı (1984) Türkçedeki eylemcil olumsuzluk eki olan *{-mE}* ve sözcüksel olumsuzluk sağlayan ve koşaç konumunda kullanılan *değil* biçimbirimlerini incelediği çalışmasında hemen hemen aynı anlambilimsel yorumlamaya sahip olan bu olumsuzluk birimlerinin aslında farklı yapılanmalara ve anlam özellikleri sergilediğini ve birbirlerinin yerine kullanılmadıklarını ileri sürmektedir. Erguvanlı'nın amacı bu farklı olumsuzluk yapılarının üzerindeki edibilimsel kısıtlamaları ortaya koymaktır.

(13)	a.	Onunla bir daha görüşmeyeceğim.
	b.	Onunla bir daha görüşecek değilim.

2.1. Türkçede Önermesel Olumsuzluk ve Yükleme Olumsuzluğu

Tura (1981) yukarıdaki tümcelerde kullanılan {-mE} biçimbirimini içsel olumsuzluk işleci, *değil* biçimbirimini ise dışsal olumsuzluk işleci olarak adlandırmaktadır. Erguvanlı dışsal olumsuzluk işleci olan *değil* biriminin kullanılabilmesi için çok özgül durumların olması gerektiğini belirtmekte ve bu nedenle dışsal olumsuzluğu belirtili yapı olarak kabul etmektedir (Aktaran Erguvanlı, 1984: 160). (13b)'deki gibi yapıların üzerinde belirtisiz yapıdakinden çok farklı sözdizimsel kısıtlamaların olduğunu belirten Erguvanlı (1984), bu durumun söz konusu yapıların dildeki kullanım sıklığına da yansıdığını ileri sürmektedir.

Türkçede eylemcil yüklem {-mE} biçimbiriminin eylem tabanına eklenmesiyle olumsuzlanırken, adıl yüklem *değil* sözlüksel birimiyle olumsuzlanırlar ve eylem çekim ekleri *değil* birimine eklenir. Varlıksal tümcelerde ise, olumsuzluk, *var* biriminin karşıt anlamlısı olan *yok* birimiyle sağlanmaktadır (Erguvanlı, 1984: 160-161):

- (14) a. Erol işe başladı.
b. Erol işe başlamadı.
(15) a. Erol başarılı bir işadamıydı.
b. Erol başarılı bir işadamı değildi.
(16) a. Bahçede köpek var.
b. Bahçede köpek yok.

(15b)'deki yapıda *değil* bir anatümce yüklemi olarak işlev görmekte ve çekim biçimbirimlerini yantümce yükleminden alarak yantümce yüklemine çekimsiz yapmaktadır. Ancak, Erguvanlı'ya göre, Türkçede her eylem tabanı *değil* biriminin anatümce eylemi olduğu yapılarda yantümce eylemi olarak bulunamamaktadır. Türkçede {-mİş, -(I)yor, -(y)EcEK} biçimbirimleriyle çekimlenmiş eylemler *değil* yapılarında bulunabilirken, {-DI, -Ir, -mEII, -(y)E} biçimbirimleriyle çekimlenmiş yapılar *değil* yapılarında yer alamamaktadır. Bu yapıların içsel olumsuzluk işleçleriyle olumsuzlanmasında herhangi bir kısıtlama yoktur (Erguvanlı, 1984: 162-163).

- (17) a. Bu haberi Erol'a söylemeyeceğim.
b. Bu haberi Erol'a söyleyecek değilim.
(18) a. Erol'u sevmedim.
b. *Erol'u sevdi değilim.

Türkçede *değil* yapılarında yer alan yantümce eyleminin içsel olumsuzluk işleci taşıdığı yapılar da bulunmaktadır. Bu tür yapılarda yantümce eylemi üzerindeki çekim biçimbirimlerinin *değil* üzerinetaşınması seçimlik olmakta ve {-mEII, -(y)E} biçimbirimleri dışındaki biçimbirimler bu yapılarda kullanılabilir (Erguvanlı, 1984: 164).

- (19) a. Erol'u sevmedim değil.
b. Erol'u sevmedi değilim.

Soru yapılarında da farklı davranan *değil* yapıları, açısı içine aldığı kurucudan sonra gelebilen –mİ soru parçacığının belirtisiz konumu olan tümce sonu konumdan farklı bir konumda bulunmasına izin vermemektedir (1984: 165):

- (20) a. Erol o işi kabul etmiş değil mi?
b. *Erol o işi mi kabul etmiş değil?
c. *Erol mu o işi kabul etmiş değil?

Erguvanlı'ya göre, *değil* yapıları üzerindeki bu sözdizimsel kısıtlamalar, dışsal olumsuzluğun önermenin tamamını ve belirtme durumunu tamamen olumsuzlaştırdığını göstermektedir ve bu nedenle de bu yapılar belirtili soru yapılarına izin vermemektedir. İçsel ve dışsal olumsuzluk arasındaki bu farklılık anlambilimsel yorumlanmalarına da yansımaktadır. {-mE} biçimbiriminin anatümce eylemine eklendiği içsel olumsuzlukta, olumsuzluk açısı yüklem ya da tümcenin bir bölümü tarafından ifade edilen

belirtmeyle sınırlı kalmaktadır. Diğer yandan dışsal olumsuzlukta belirtmenin yanı sıra bütün bir önerme de olumsuz olmaktadır (1984: 166-167):

- (21) a. O benden iyi İngilizce biliyor diye başvurumdan vazgeçmedim.
b. Ben de şansımı deneyeceğim.
c. Daha iyi bir iş bulduğum için vazgeçtim.
- (22) a. O benden iyi İngilizce biliyor diye başvurumdan vazgeçmiş değilim.
b. Ben de şansımı deneyeceğim.
c. Daha iyi bir iş bulduğum için vazgeçtim.

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi {-mE} içsel olumsuzluk işlecinin yorumlanmasında bir belirsizlik vardır. Dışsal olumsuzluk işlecinin yorumlanmasında ise bu belirsizlik ortadan kalkmaktadır çünkü *değil* yalnızca önermenin bir parçasını değil, bütün önermeyi olumsuzlamaktadır. (21)'de görülen açığı sorunu Bossuyt'un (1982) daha önce sözü edilen açığı sorunu gözlemleriyle örtüşmektedir. Bu noktada Türkçedeki dışsal olumsuzluk işlecinin Dik'in önermesel düzlem olarak adlandırdığı düzlemde işlediğini, içsel olumsuzluk işlecinin ise, yükleme düzleminde işlediğini ileri sürebiliriz.

Türkçedeki {-mE} biçimbiriminin yanı sıra {-mAdAn} ve {-mAksIzIn} ulaç belirtme biçimbirimlerinin de yükleme düzleminde olumsuzlama yaptığı ileri sürülebilir (Banguoğlu, 2000'den aktaran Özkan, 2003: 41-42). Banguoğlu'na göre bu biçimbirimler yantümcenin gerçekleşmeyeceğini anlatırlar yani önermenin tamamını değil, yalnızca yantümcenin ya da bir bölümünün olumsuzlanacağını belirtirler:

- (23) a. Ahmet yatağını toplamadan evden çıkmış.
b. Arkasına bakmaksızın yürüdü gitti.

Yukarıdaki tümcelerde {-mAdAn} ve {-mAksIzIn} biçimbirimleri yantümcede anlatılan olay durumunun gerçekleşmediğini belirtmektedirler. Ancak bu biçimbirimler üzerinde olumsuzluğa ilişkin ayrıntılı çalışmalar olmadığı için bu biçimbirimler hakkında geniş bilgi sunulamamaktadır.

2.2. Türkçede Yükleme Olumsuzluğu

Olumsuzluğun doğrudan yükleme üzerinde gösterildiği ve yükleme sınırlandığı durumlarda kullanılan ve yeni ilişkiler ve özellikler oluşturan yükleme olumsuzluğunun Türkçede görünümü Özkan'da (2003) da belirtildiği gibi, {-sIz} biçimbirimiyle üretilen sıfatlarda ve bu sıfatların koşaçlı yapı olarak kullanıldığı tümcelerde ortaya çıkmaktadır:

- (24) a. Ahmet çok şanssız bir çocuk.
b. Yola bensiz çıkmışlar.

Gencan'a (2001) göre, varlık, çokluk bildiren {-II} biçimbiriminin olumsuzluğu olan {-sIz} biçimbirimi aynı zamanda *ile* ilgecinin olumsuzunu da oluşturarak yükleme düzleminde hem yeni bir özellik (şanssız) hem de yeni bir ilişki (bensiz) kodlayabilmektedir (Aktaran Özkan, 2003: 41).

2.3. Türkçede Kurucu Olumsuzluğu

Olumsuz bildirimlere ulaşmanın farklı bir yolu olan kurucu olumsuzlama ya da sıfır-nicelemeyoluyla olumsuzluğun Türkçedeki görünümüne baktığımızda daha önce İngilizceden verdiğimiz örneklerden farklı bir durum söz konusudur:

- (25) a. Ahmet *bütün* öğretmenlerden nefret eder.
b. Ahmet *beş* öğretmenden nefret ediyor.
c. Ahmet *bazı* öğretmenlerden nefret ediyor.
d. Ahmet *hiçbir* öğretmenden nefret etmiyor.
e. *Kimse* okula gitmedi.

Daha önce verdiğimiz (12d)'de kurucu niceleyicisi olan *no* John'un nefret ettiği öğretmenler kümesinin boş olduğunu belirtmektedir ve tümcenin yüklemine ayrıca bir olumsuzluk birimi görülmemektedir. İngilizcede bu tümce olumsuz kabul edilmektedir yani 'John öğretmenlerden nefret eder' önermesinin olumsuzu sayılabilmektedir. Ancak (25d)'deki hiçbir sıfır-niceleyicisi (12d)'deki gibi nefret edilen öğretmenler kümesinin boş olduğunu bildirmesine karşın, Türkçede eylem üzerinde olumsuzluk belirticisi olan *{-mE}* biçimbirimi de görünmektedir. Bu noktada Türkçede sıfır-niceleyicilerinin (kimse, hiçbir), niceledikleri varlıklar kümesinin boş olduğunu göstermelerine karşın yüklemleme düzeyinde olumsuzluk belirten *{-mE}* olmadan, tek başlarına kullanıldıklarında dilbilgisi-dışı yapılar ortaya çıkmaktadır:

- (26) a. *Ahmet hiçbir öğretmenden nefret ediyor.
b. * Kimse okula gitti.

Yukarıda da görüldüğü gibi sıfır-niceleyiciler Türkçede tek başlarına olumsuzluk belirtmekte kullanılamamaktadırlar. Ancak bu konunun daha ayrıntılı bir şekilde araştırılması gerekmektedir.

3. SONUÇ

Olumsuzluğun İşlevsel Dilbilgisi (Dik, 1997) çerçevesinde açıklandığı ve Türkçedeki görünümünün bu çerçeveden ele alındığı bu çalışmada Türkçenin olumsuzluğu Dik'in belirttiği 5 düzlemde de kullandığı gözlemlenmiştir. Ancak Türkçede olumsuzluk üzerine yapılan çalışmaların daha çok *{-mE}* ve *{değil}* birimleri üzerine odaklanması özellikle yüklem ve kurucu düzeyindeki olumsuzluğun incelenmesini geri plana itmiştir. Bu düzlemlerin de araştırılması Türkçede olumsuzluk olgusunun daha ayrıntılı olarak ortaya konmasını sağlayacaktır.

Türkçede bilgi yapısı, açılı ve olumsuzluk üzerine yapılan çalışmalara edimibilim alanının çok geniş olması ve Türkçenin edimibilimsel olarak belirlenen bir sözdizimsel yapıya sahip olması nedeniyle kapsam dışı bırakılmıştır.

KAYNAKÇA

- Banguoğlu, T. (2000). *Türkçenin Grameri*. 5. Baskı. Ankara: TDK Yayınları.
- Bossuyt, A. (1982). *Aspektenvan de geschiedenisvan de negatievezin in hetNederlands*. PhD-thesis. FreeUniversity of Brussels.
- Bossuyt, A. (1983). *HistoricalFunctionalGrammar: An Outline of An IntegratedTheory of Language Change*. In S.C. Dik, ed. *Advances in FunctionalGrammar*, 301-325. Dordrecht: Foris.
- Dik, S. C. (1997). *TheTheory of FunctionalGrammarPart 2: ComplexandDerivedCosntructions*. K. Hengeveld (ed.). Berlin: Mouton de Gruyter.
- Erguvanlı-Taylan, E. E. (1984). *Someaspects of Negation in Turkish*. 1986. (eds.) A. Aksu-Koç ve E. Erguvanlı-Taylan (haz.), *Proceedings of theTurkishLinguistics Conference*, 1984, (s. 159-179) içinde. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları. (Basım yılı 1986).
- Gencan, T.N. (2001). *Dilbilgisi*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Güven, M. (2002). *Adverbsandthescope of negation in Turkish*. K. İmer ve G. Doğan (haz.), *CurrentResearch on TurkishLinguistics*(pp. 163-171). Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları.
- Keleşir, M. (2002). *Turkishindefinitesandnegativepolarityitems*. K. İmer ve G. Doğan (haz.), *CurrentResearch on TurkishLinguistics*(pp. 163-171). Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları.
- Lyons, J. (1977). *Semantics. Vol 2*. Cambridge: Cambridge UniversityPress.
- Özkan, B. (2003). *Sait Faik'in Üç Öykü KitabındaOlumsuzlama ve OlumsuzlamanınMetinselGörünümleri*. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Searle, J.R ve Vanderveken, D. (1985). *Foundations of IllocutionaryLogic*. Cambridge UniversityPress.
- Şener, S. ve İşsever S. (2003). *Theinteraction of negationwithfocus: ne...nephrases inTurkish*. *Lingua*, 113, 1089-1117.
- Tura, S. (1981). *A study on negation in Turkish*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. ODTÜ, Ankara.